

UDK 380.15(497.13) : 06.053
Stručni članak
Primljeno: 21. VIII. 1992.

Dva jubileja Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu

BORIS OLUJIĆ
Filozofski fakultet, Zagreb, Republika Hrvatska

U tijeku svoga 140-godišnjeg rada Hrvatska gospodarska komora u Zagrebu obilježavala je svoje godišnjice nekoliko puta. To nije bilo obavezno, pa je ona to činila kada je za to imala snage, odnosno kada je društvena klima bila povoljna za njezin rad.

1.

Ove godine, 1992., Hrvatska gospodarska komora u Zagrebu slavi 140 godina postojanja.¹ Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu, zajedno s ostalim hrvatskim komorama, središnja je institucija gospodarskog života Hrvatske.

Prva sjednica Hrvatske trgovačko-obrtničke komore održana je 16. veljače 1852. godine, u vijećnici Gradskog poglavarstva u Zagrebu.² Time započinje, isprva privremeno a od travnja 1853. godine i stalno, djelovanje zagrebačke komore.³ Na toj prvoj sjednici sastali su se vijećnici izabrani 26. listopada 1851. godine⁴ Prvim je predsjednikom postao trgovac Anastas Popović, a tajnikom Imbro Ignjatović Tkalac.

¹ Nazivi se zagrebačke komore u tijeku vremena mijenjaju: Hrvatska trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu, Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu, Komora za trgovinu, obrt i industriju, Trgovinsko-industrijska komora. U daljnjem tekstu: Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu.

² Milan Krešić, 50-godišnjica Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu (1852—1902), Zagreb 1902., 9.

³ Za prve godine postojanja komore vidjeti Miroslava Despot, Osvrt na rad zagrebačke Trgovačke komore i Gospodarskog društva u Zagrebu u vrijeme Bachova apsolutizma, Prilozi za ekonomsku povijest Hrvatske, Zagreb 1967., 20—69.

⁴ Poslovni red Hrvatske trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, ustanovljen na komorskoj sednici 17. veljače 1852. g. držanoj, a potvrđen odlukom c. k. popečiteljstva trgovno-obrtnih i graditeljstvenih poslova od 5. 4. 1852. godine, član 1882, Zagreb 1852., 1.

Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu osnovana je na temelju Zakona o uređenju trgovačkih i obrtničkih komora od 18. ožujka 1850. godine, i posebne naredbe ministra Brucka od 28. ožujka iste godine.⁵ Nakon Austro-ugarske nagodbe (1867.) zakonska se osnova ponešto promijenila. Mađarski zakon o komorama iz 1868. godine protegnut je i na hrvatske komore.⁶ Na tim su zakonskim osnovama hrvatske komore zasnivale svoj rad sve do propasti Monarhije.

Austrijsko Carstvo bilo je razdijeljeno na šezdeset komora, bez Vojne krajine. U Zagrebu je osnovana komora za užu Hrvatsku, u Osijeku za Slavoniju i u Rijeci za Primorje. Za područje Vojne krajine bile su zakonom od 15. travnja 1869. godine predviđene tri komore, ali su osnovane samo dvije, u Sisku i Senju.⁷ Područje zagrebačke komore činile su varaždinska, križevačka i zagrebačka županija, s dvanaest gradova i trgovišta.⁸

Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu aktivno je sudjelovala u hrvatskome privrednom životu. Povijest komore zapravo je povijest hrvatske privrede. Svojim redovitim izvještajima komora je pratila stanje gospodarstva i upozoravala vlasti na probleme s kojima su se susretali privrednici.⁹ Ograničeni prostorom i vremenom, na ovom mjestu ne možemo govoriti o svim aspektima bogate povijesti komore. Budući da je 1992. godina njezina velikog jubileja, zanimljivo je vidjeti kako je ona slavila svoje obljetnice. Pažnja će u ovom radu biti usmjerena na tri najznačajnije proslave, 50-godišnjicu, 1902. godine, 75-godišnjicu, 1927. godine, i 80-godišnjicu, 1932. godine.¹⁰

2.

Godine 1902. komora je proslavila prvih pedeset godina svoga postojanja. Na redovitoj sjednici, 9. rujna 1902. godine, tajnik Milan Krešić izvijestio

⁵ Nikola Atanasijev Plavčić, Trgovačko-obrtnička komora za Slavoniju u prvih pedeset godina njenoga opstanka 1853—1903, Osijek 1904., 12; M. Despot, Osvrt na rad zagrebačke Trgovačke komore i Gospodarskog društva, 30; Mirjana Gross, Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskome društvu, Zagreb 1992., 327.

⁶ Ustrojstvo i poslovnik Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, Zagreb 1900., 3—9; Peroslav Paskijević-Čikara, O ustrojstvu i djelokrugu trgovačko-obrtničkih komora, Zagreb 1906., 10—49.

⁷ P. Paskijević-Čikara, O ustrojstvu i djelokrugu trgovačko-obrtničkih komora, 3; M. Krešić, 50-godišnjica Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, 53.

⁸ Ustrojstvo i poslovnik Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, 10, M. Krešić, 50-godišnjica, o.c., 53. područje Komore bilo je uvećano priključenjem komore u vojnom Sisku, 1876. Godine 1924. zagrebačkoj je komori pripojeno i područje Trgovačko-obrtničke komore u Senju, a 1925. godine i Međimurje.

⁹ Miroslava Despot, Osvrt na štampanu građu i literaturu o gospodarskoj povijesti Hrvatske od 1850. do 1918., Prilozi za ekonomsku povijest Hrvatske, Zagreb 1967., 270—271.

¹⁰ Komora je vjerojatno proslavila i neke druge jubileje, posebno 25-godišnjicu, 1887. godine, i 90-godišnjicu, 1942. godine, ali u fondu Trgovačko-obrtničke komore u Historijskom arhivu u Zagrebu i literaturi nisam našao podatke o tim proslavama. Ti jubileji ostaju otvoreni daljnjim istraživanjima.

je komoru o potrebi da se dostojno proslavi 50-godišnjica njezina djelovanja.¹¹ Svečanost se imala održati u tijeku naredne godine, kada će biti dovršena nova komorina zgrada.¹²

Gradnja palače komore i zgrade Trgovačko-obrtnog muzeja bila je kruna polustoljetnog razvoja komore.¹³ Kopanje temelja počelo je u kolovozu 1902. godine, a potkraj iste godine obje su zgrade već bile pod krovom.¹⁴ Proslava 50-godišnjice održana je tek u 1904. godini, u povodu otvaranja Trgovačko-obrtnog muzeja.¹⁵

Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu svoju je obljetnicu proslavila na još jedan način. Naime, izdan je poseban svečani spomen-spis, u kojemu je izložena povijest komore od njezina osnutka.

Prijedlog predsjedništva komore da se pristupi izradi takvog spomen-spisa komora je na sjednici od 5. rujna jednoglasno prihvatila.¹⁶ Predsjednik Janko Grahor tom je prilikom rekao: »Sve oveće komore u našoj monarkiji izdavale su prigodom svoje pedesetogodišnjice spomenspisa, u kojem je opisana povjest i rad komore. Toga običaja imala bi se po mnijenju našega predsjedništva držati i zagrebačka komora, s toga predlaže predsjedništvo, da naša komora priredi takav spomenspisa, u koji bi se uvrstile i slike svih dosadašnjih članova predsjedništva i komorskih tajnika uz kratke životopise. Sastav toga spomenspisa preuzeo bi komorski tajnik.«¹⁷ Dužnost sastavljanja spomen-spisa dodijeljena je tajniku Milanu Krešiću. Krešić je bio vrlo plodan stručni pisac s područja trgovine i industrije, s bogatim dvadesetpetogodišnjim iskustvom tajnika komore.¹⁸

Spomen-spis »50-godišnjica Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu (1852—1902)«, Zagreb 1902., nezaobilazno je pomagalo u istraživanju djelovanja zagrebačke komore u prvih pedeset godina.¹⁹ Kasniji tajnik zagrebačke komore, Peroslav Paskijević-Čikara, veoma se pohvalno izrazio o

¹¹ Historijski arhiv u Zagrebu (HAZ), Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu (TOK), Zapisnik redovite skupne sjednice držane dne 5. rujna 1902., 31.

¹² Isto.

¹³ U razdoblju od 1852. do 1858. komora se koristila prostorijama Gradskog poglavarstva u današnjoj Čirilometodskoj 5, od 1858. do 1866. koristila se zgradom u današnjoj Ilici 7, od 1876. do useljenja u novu zgradu bila je u zgradi u današnjoj Praškoj ulici.

¹⁴ To je zgrada na Trgu maršala Tita 8. Građevinski je odbor na redovitoj sjednici izvjestio komoru da su zgrade pod krovom. HAZ, TOK, Zapisnik redovite skupne sjednice držane 10. prosinca 1902., 29—34; M. Krešić, 50-godišnjica, o. c., 100.

¹⁵ Mira Kolar-Dimitrijević, Kako se Trgovačko-obrtni muzej u Zagrebu pretvorio u Etnografski muzej, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, XXV/1992., Zagreb 1992.

¹⁶ HAZ, TOK, Zapisnik redovite skupne sjednice držane 5. rujna 1902., 31.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Na sjednici održanoj samo tri dana nakon što se navršilo točno pedeset godina od prve sjednice komore, predsjednik Grahor osvrnuo se na 1901. godinu u kojoj je održana skromna proslava dvadeset i pet godina rada Milana Krešića na dužnosti tajnika komore (HAZ, TOK, Zapisnik redovite skupne sjednice održavane dne 19. veljače 1902., 8).

¹⁹ M. Despot, Osvrt na štampanu građu i literaturu, 351.

spomen-spisu, smatrajući ga vrijednim za poznavanje ne samo povijesti komore, već i čitave hrvatske privrede.²⁰

Uvodni dio spomen-spisa posvećen je počecima komora u Francuskoj u XVI. stoljeću i njihovu razvoju sve do sredine XIX. stoljeća. Tada, pod Napoleonovim utjecajem, počinje organiziranje trgovačko-obrtničkih komora u većem dijelu Europe. Izlaganje o povijesti zagrebačke komore Krešić je podijelio u tri dijela. Komori u vrijeme prvoga predsjednika Anastasa Popovića i prvoga tajnika Imbre Ignjatijevića Tkalca posvećen je prvi dio. Tu Krešić donosi dragocjene pojedinosti iz najstarijeg razdoblja rada komore. Drugi dio izlaganja posvećen je razdoblju od 1861. do 1876. godine, kad je tajnik komore bio Josip Ferdinand Devide. U dodatku drugog dijela Krešić se bavi Trgovačko-obrtničkom komorom u vojnom Sisku, od njezina osnutka 1870. godine sve do pripojenja zagrebačkoj komori 1876. godine. Treći dio posvećen je razdoblju rada komore od 1876. do 1902. godine. U tom je razdoblju tajnik bio Krešić, a na mjestu predsjednika izmijenili su se Antun Jakić, Eugen Sabljčić i Janko Grahor.

Godine 1876. ponovo počinje redovito izlaženje godišnjih izvještaja komora o stanju gospodarstva. Izlaganje u trećem dijelu Krešić završava jubilarnom 1902. godinom, u kojoj započinje gradnja palače komore i zgrade Trgovačko-obrtničkog muzeja.

Posebno poglavlje spomen-spisa posvećeno je Trgovačko-obrtničkom muzeju i palači komore. Krešić ukratko izlaže i povijest osnivanja muzeja, ali i gradnje tih dviju zgrada. Svi predsjednici, potpredsjednici, blagajnici i tajnici popisani su na kraju spomen-spisa. Na kraju spomen-spisa dane su biografije funkcionara komore uz njihove fotografije: Anastasa Popovića, Imbre Ignjatijevića Tkalca, Đure Crnatka, Nikole Kollera, Antuna Jakića, Aleksandra Hondla, Eugena Sabljčića, Josipa Ferdinanda Devidea, Antuna Stiasnog, Janka Grahora, Edmunda Kolmara, Antuna Kontak, Dragutina Mondekar i Milana Krešića.

Krešićev je spomen-spis zaključak jednog razdoblja komore i izvrstan povijesni pregled njezina rada. Može se zaključiti da je komora svoju 50-godišnjicu proslavila skromno, ali i svečano.

3.

Godine 1927. proslavljena je, mnogo svečanije, 75-godišnjica komore. Proslava je bila pokušaj komore da pokaže snagu hrvatske privrede. U Kraljevinu SHS komora ulazi u starom sastavu, izabranom još 1912. godine, kojemu je u ratnoj 1917. godini produžen mandat. Nakon izbora 1923., u tijeku 1924. godine provedena je reorganizacija. Komora je podijeljena na četiri ravnopravne sekcije. Predsjedništvo i jedinstvena administracija ujedinjuju sve te sekcije.²¹

²⁰ P. Paskijević-Čikara, O ustrojstvu i djelokrugu, 4.

²¹ Adolf Cuvaj, Privredne komore u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, Zagreb 1925., 9.

Na redovitoj zajedničkoj sjednici komore, 16. prosinca 1926. godine, prihvaćen je prijedlog da se dostojno proslavi 75-godišnjica.²² Komora je ubrzo pristupila organizaciji proslave. Na sjednici je odlučeno da se napravi program proslave i da se adaptiraju komorine prostorije za prijem gostiju. Poslovi organizacije proslave povjereni su posebnom odboru, koji su osim članova predsjedništva činili još Samuil David Alexander, Franjo Hrustić, Josip Krčelić, Vjekoslav Heinzl i Šandor A. Alexander. Na sjednici je odlučeno i da se izradi poseban spomen-spis, sličan onome kakav je komora izradila u povodu proslave svoje 50-godišnjice. Do te odluke došlo je na osnovi prijedloga predsjedništva.²³

Predsjedništvo je na svojim sjednicama raspravljalo o predstojećoj proslavi. Na sjednici 27. rujna 1926., kada je bilo riječi o proslavi, prihvaćen je prijedlog da se organizira regionalna izložba proizvoda s područja komore.²⁴

Uprava nad radovima adaptacije komorinih prostorija bila je povjerena ing. Amadeu Carneluttiju, a financiranje radova omogućeno je dobrovoljnim prilozima članova komore.²⁵ Uređena je predsjednikova soba, čekao-nica, žuti salon. Velika je vijećnica preuređenjem dobila više svjetla, a bila je ukrašena i velikom slikom Joze Kljakovića, darom predsjednika komore Vladimira Arka.²⁶

Komorina se proslava, zbog opsežnih radova adaptacije, nije mogla održati 16. veljače 1927. godine. Predsjedništvo je odlučilo da se održi 29. kolovoza iste godine.²⁷ Na sjednici predsjedništva bilo je predloženo da se službenicima komore, u čast proslave, isplati nagrada u visini dvostruke mjesečne plaće.²⁸ Kako komora u tom trenutku nije raspolagala s dovoljno novca, nagrada je isplaćena kasnije iz njezinih redovitih blagajničkih prihoda.²⁹

Svečana sjednica u povodu 75-godišnjice Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu održana je 29. kolovoza u velikoj vijećnici komore. Javnost je

²² Zapisnik II. redovite skupne sjednice održane 16. prosinca 1926., 2(XII)/1926., Zagreb 1926., 51.

²³ HAZ, TOK, Zapisnici predsjedničkih sjednica Trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu od 21. 1. 1924. do 17. 12. 1926. Knjiga I, Zapisnik 10. predsjedničke sjednice održane 23. i 24. 11. 1926. Odlučeno je da se spomen-spis izradi u 100 numeriranih primjeraka u finoj izradi i 1000 primjeraka u običnoj izradi. Na toj je sjednici Milivoj Crnadak predložio čak i gradnju nove zgrade komore i njezina muzeja.

²⁴ HAZ, TOK, Zapisnici predsjedničkih sjednica I, Zapisnik 9. predsjedničke sjednice održane 27. 9. 1926.

²⁵ HAZ, TOK, Zapisnici predsjedničkih sjednica Trgovačke i obrtničke komore od 1. 1. 1927. do 21. 6. 1929. Knjiga II, Zapisnik 3. predsjedničke sjednice od 5. 4. 1927., točka 9.

²⁶ *Novosti*, 28. 8. 1927., 7. »75-godišnjica trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu«. Izvještaj Trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu za godinu 1927., Zagreb 1928., 266—268.

²⁷ HAZ, TOK, Zapisnici predsjedničkih sjednica. Knjiga II, Zapisnik 4. predsjedničke sjednice od 7. 6. 1927.

²⁸ HAZ, TOK, Zapisnici predsjedničkih sjednica. Knjiga II, Zapisnik 6. predsjedničke sjednice od 27. kolovoza 1927. godine, točka 4.

²⁹ HAZ, TOK, Zapisnici predsjedničkih sjednica. Knjiga II, Zapisnik 7. predsjedničke sjednice od 4. 10. 1927., točka 1; Zapisnik 9. predsjedničke sjednice od 21. 11. 1927.

budno pratila svečanost. Zagrebačke su novine tom događaju posvetile veliku pažnju.³⁰ *Jugoslavenski Lloyd* posvetio je obljetnici čitav broj.³¹ Predsjedništvo komore odlučilo je isplatiti redakciji toga lista 6000 dinara.³² *Novosti* su također odstupile velik prostor obilježavanju obljetnice.³³ Komorin mjesečnik *Privreda* obilježio je obljetnicu većim prilogom o njezinoj povijesti. U njemu ima i kritičkih tonova zbog valutne politike i centralizacije privrede.³⁴ Jubilej komore popraćen je, naravno, i u časopisima koji se bave ekonomskom problematikom.³⁵ Radio je izravno prenosio tijek čitave svečane sjednice.³⁶

Komora je tiskala zapisnik svečane sjednice održane 29. kolovoza 1927.³⁷ Sjednici su prisustvovali predstavnici političkih, crkvenih i vojnih vlasti Kraljevine SHS. General Božidar M. Srećković zastupao je kralja, a u ime vlade došao je ministar trgovine i industrije dr. Mehmed Spaho. Između ostalih, tu je bio i zagrebački nadbiskup Antun Bauer, veliki župan zagrebačke oblasti dr. Bogdan Stopar i 83-godišnji Milan Krešić, dugogodišnji tajnik zagrebačke komore.

Proslavu su uveličali ministri i predstavnici vlada Čehoslovačke, Italije, Njemačke, Austrije, Velike Britanije, Španjolske, Francuske, te predstavnici konzulata stranih država u Zagrebu. O ugledu koji je zagrebačka komora uživala u međunarodnim privrednim krugovima dovoljno govori velik odaziv predstavnika inozemnih komora. U ime Međunarodne trgovačke komore u Parizu sjednici su prisustvovali Vasa U. Jovanović i Biagio Boriello, a Jovanović je održao i pozdravni govor.³⁸ Komesar napuljske komore, Biagio Boriello, govorio je na sjednici u ime svih talijanskih trgovačko-obrtničkih komora.³⁹ U ime Trgovačko-obrtničke komore u Pragu i Centrale čehoslovačkih trgovačkih i obrtničkih komora govor je držao predsjednik praške Trgovačko-obrtničke komore Arnošt Gros-

³⁰ Vidi *Novosti*, 28. 8. 1927., 5–7; *Novosti*, 29. 8. 1927.; *Novosti*, 30. 8. 1927., 3–4; *Morgenblatt*, 28. 8. 1927., *Jugoslavenski Lloyd*, 28. 8. 1927.

³¹ *Jugoslavenski Lloyd*, 28. 8. 1927.

³² HAZ, TOK, Zapisnici predsjedničkih sjednica. Knjiga II, Zapisnik 1. predsjedničke sjednice od 16. 1. 1928.

³³ *Novosti*, 28. 8. 1927.

³⁴ *Privreda*, 1. 9. 1928.

³⁵ »75-godišnjica trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu«, *Narodno bogatstvo*, list za trgovinu, industriju i privrednu politiku, 13–17, Zagreb 1927., 3–11.

³⁶ *Novosti*, 30. 8. 1927., »Proslava 75. godišnjice Trgovačko-obrtničke komore«.

³⁷ Zapisnik svečane sjednice trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu održane 29. kolovoza 1927. u proslavu komorine 75. godišnjice. 1852–1902–1927. Zagreb 1927.; *M. Despot*, Osvrt na štampanu građu i literaturu, 354.

³⁸ Isto, 15–16.

³⁹ Isto, 18–20. Talijansku privredu na proslavi zastupali su i Guido Ascoli, generalni tajnik komore u Anconi, Cezare Mariani, komesar komore u Milanu, Giovanni Rizzi, tajnik komore u Milanu, dr. Alba Paccagnella, komesar komore u Veneciji, dr. Guido Segre, generalni tajnik komore u Trstu i zastupnik komore u Bariju, dr. David Balbi, generalni tajnik komore u Genovi, Ambrosio Sav. Rocca, generalni tajnik komore u Rijeci, i dr. Guido Colla, zastupnik komore u Torinu.

sman. On je ukazao na dobre odnose čehoslovačkih i hrvatskih komora.⁴⁰ Njemački savez industrijskih i trgovačkih komora zastupao je dr. Max Jodelbauer.⁴¹ On je održao pozdravni govor i uručio dar Münchenske komore, spomen-spis u povodu njezine 50-godišnjice. U ime predsjedništva Komore za trgovinu, obrt i industriju u Beču i u ime komore u Grazu čestitkama se pridružio Heinrich Lenhart, potpredsjednik bečke komore.⁴² Sjednici su prisustvovali i privrednici i predstavnici komora iz Bugarske, Rumunjske, Grčke, Poljske i Švicarske.

Mnogo je stranih privrednika, predstavnika trgovačkih i obrtničkih komora, trgovačkih atašea, posjetilo tu proslavu. To je, naravno, bila odlična prilika za produbljivanje starih i uspostavljanje novih poslovnih veza. Kako svjedoče novine, Zagreb je tih dana bio pun stranaca.⁴³ O odjeku proslave dovoljno govori čestitka koju je zagrebačka komora primila čak i iz Sjeverne Afrike, od komore u Casablanci.⁴⁴ Brzojave sa čestitkama poslale su također i komore u Hamburgu, Parizu i Bruxellesu.

Na svečanoj sjednici bili su i predstavnici komora iz Osijeka, Dubrovnika, Splita, Ljubljane, Sarajeva i Beograda. Došao je i delegat Narodnog odbora Međunarodne trgovačke komore dr. Stevan Popović. Naravno, bila je tu i čitava Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu, predsjedništvo, vijećnici, ured komore.

Privredne organizacije i društva s područja Kraljevine SHS prosvjedovali su što nisu mogli prisustvovati sjednici. Komora se opravdavala nedostatkom prostora u preuređenoj glavnoj vijećnici.⁴⁵

Nakon svečane sjednice komora je za uzvanike priredila svečani ručak u hotelu Esplanade. Organiziran je bio i posjet Zagrebačkom zboru. Kraljevska je vlada priredila svečanu večeru u Banskim dvorima.⁴⁶ Oko pedesetak gostiju proslave bilo je i na izletu, vlakom do Sušaka, a od Sušaka brodom do Raba i natrag.⁴⁷

⁴⁰ Od predstavnika čehoslovačke privrede sjednici su prisustvovali Josef Fabry, potpredsjednik komore u Bratislavi, Jindřich Peti, predsjednik komore u Brnu, dr. Josef Chylik, tajnik komore u Brnu, Vaclav Požarek, zastupnik komore u Češkim Budjeovicama, Pavel Rutkay, potpredsjednik komore u Banskjoj Bystrici, Antonin Formandl, potpredsjednik komore u Olomoucu, dr. Josef Kralovec, tajnik komore u Plzenu, dr. František Samek, generalni tajnik komore u Pragu, ing. dr. V. Ctyroky, tajnik komore u Hradec Kralove, dr. Bogdan Živansky, generalni tajnik Centrale komora u Pragu, Josef Prokop, predsjednik Saveza čehoslovačkih industrijalaca u Pragu. Isto, 6.

⁴¹ Isto, 20—24.

⁴² Austrijske privrednike na proslavi zastupali su Heinrich Prettenhofer, potpredsjednik komore u Grazu, i dr. Karlo Gotzinger, dvorski savjetnik i direktor komore u Beču. Isto, 6.

⁴³ *Novosti*, 29. 8. 1927.

⁴⁴ Isto, 30. 8. 1927.

⁴⁵ *Privreda*, 1. 10. 1927. »Proslava 75. godišnjice zagrebačke Trgovačke i obrtničke komore«.

⁴⁶ *Novosti*, 30. 8. 1927.; *Privreda*, 1. 10. 1927.

⁴⁷ *Privreda*, 1. 10. 1927.

Dva dana prije svečane sjednice veliki je župan zagrebačke oblasti dr. Bogdan Stopar podijelio odlikovanja zaslužnim članovima komore.⁴⁸

U povodu svoje 75-godišnjice komora je izdala poseban spomen-spis, po uzoru na Krešićev iz 1902. godine.⁴⁹ To opsežno djelo nadopunjuje Krešićev spomen-spis, prikazujući povijest komore od 1902. do 1927. godine. Podijeljeno je u dva dijela. Prvi opisuje djelovanje komore od 1902. do stvaranja Kraljevine SHS, 1918. godine. Drugi dio prati zbivanja u komori od 1918. sve do jubilarne 1927. godine. Na kraju spomen-spisa navedeni su članovi vijeća komore, svi članovi predsjedništva i tajnici od 1902. do 1927. godine.

Spomen-spis donosi i biografije časnika komore s fotografijama, onako kako je to učinio i Krešić u svome radu. Prikazana je i organizacija komore u 1927. godini, organizacija informativnog odjela, trgovačkog registra, obrtnog katastra. Objavljen je i popis svih redovitih i posebnih komorinih publikacija.

Od posebnih komorinih izdanja u čast jubileja treba naglasiti spomenicu na francuskom jeziku, u kojoj je vrlo sažeto prikazana povijest komore od njezinih početaka.⁵⁰ Ta je publikacija bila pokušaj da se povijest komore približi i stranim suradnicima.

Proslava 75-godišnjice postojanja komore proslavljena je tako vrlo svečano i uz velike troškove. Za adaptaciju prostorija komore potrošeno je oko 493.000 dinara, što je predsjednik Vladimir Arko prikupio od dobrovoljnih priloga. Troškovi proslave iznosili su 267.000 dinara, a ta je svota uzeta iz fonda Muzejske zaklade.⁵¹

4.

Proslava 80-godišnjice komore, 1932. godine, prošla je tiho i gotovo nezapaženo. Svečana sjednica u povodu tog jubileja održana je 26. travnja 1932. godine.⁵² Tadašnji predsjednik Vrbanić izrazio je zahvalnost svim djelatnicima komore u tijeku proteklih 80 godina. Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu, pod udarom Obrtnog zakona iz 1931. godine, nije više bila kadra organizirati onako sjajnu proslavu kao u vrijeme predsjednika Arka, 1927. godine.

⁴⁸ Odlikovani su Vjekoslav Heinzl, Milivoj Crmadak, Oton Stern, Vladimir Olivieri, Šandor Tabačnik, Janko Stengl, Zlata Žuvičić-Stenzel. Također su odlikovani i Vladimir Arko i Milan Krešić. (*Novosti*, 28. 8. 1927.; Izvještaj trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu za godinu 1927., 248.)

⁴⁹ Spomen-spis trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu 1852—1902—1927., Zagreb 1927.

⁵⁰ L'activité de la chambre de commerce et d'industrie à Zagreb durant 75 ans de son existence, Zagreb 1927.

⁵¹ Zapisnik I. redovite skupne sjednice održane 19. prosinca 1927., Zagreb 1927., 61—62.

⁵² *Jutarnji list*, 27. 4. 1932.

5.

Usprkos teškoćama, pritiscima vlasti, nedostatku financijskih sredstava, Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu kontinuirano je živjela na ovim prostorima, unapređujući hrvatsku privredu. Tri jubileja, o kojima je bilo riječi u ovom radu, svaki na svoj način odražavaju stanje u kojem se komora nalazila.

Pedesetogodišnjicu svoga rada, 1902. godine, komora je obilježila skromno ali i svečano, izdavanjem spomen-spisa i useljenjem u novu zgradu. Pritisak Khuenova režima bio je vrlo jak i opasno je ugrožavao autonomnost komore.⁵³

Proslava 75. godišnjice, 1927. godine, bila je mnogo svečanija. U nju je predsjedništvo uložilo mnogo truda i novca. Bio je to možda posljednji komorin izazov kraljevom režimu.

Osamdeseta godišnjica postojanja komore obilježena je skromno, zbog teških prilika u kojima se ona u to vrijeme nalazila.

SUMMARY

THE WHO JUBILEES OF THE ZAGREB CHAMBER OF COMMERCE AND TRADE

In order to mark the centennial of the Croatian Chamber of Commerce, the author studies how previous anniversaries, notably fiftieth and seventyfifth, were celebrated. Through a quick reading of the Anniversary Books, issued for those occasions, the author outlines historical dimensions of those celebrations.

⁵³ Khuen Hedervary miješao se u poslove komore i u vezi s gradnjom Trgovačko-obrtničkog muzeja. (HAZ, TOK, Zapisnik redovite skupne sjednice održavane dne 19. 2. 1902., 38.)